

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ**

Кабанюк С.С.

**УКРАЇНСЬКА МОВА.
Збірник завдань для самостійної роботи.
Частина I**

Черкаси–2022

УДК 339.139 (076)

*Рекомендовано до друку рішенням методичної ради
Черкаського державного бізнес-коледжу
Протокол №   від   2022 р.*

Кабанюк С.С.

Українська мова. Збірник завдань для самостійної роботи.
Частина I. Черкаси, 2022, 52 с.

Рецензент: Шитик Людмила Володимирівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

У методичному збірнику запропоновано завдання з української мови з метою самостійного опрацювання матеріалу для систематизації та поглиблення знань, набутих у процесі вивчення та повторення таких розділів мовознавства, як орфоепія, фонетика, лексика, фразеологія, морфеміка та словотвір.

Розраховано на студентів фахової передвищої освіти (на базі базової загальної середньої освіти). Може бути корисним учителям та учням старших класів загальноосвітніх шкіл.

Затверджено на засіданні циклової комісії
природничо-математичних і гуманітарних
дисциплін

Протокол № 3 від 30 січня 2022 року

© С.С. Кабанюк, 2022

З М І С Т

ВСТУП	4
1. Поняття норми в сучасній українській літературній мові. Типи норм	5
2. Орфоепічна норма. Поняття милозвучності. Чергування у//в, і//й як засіб милозвучності	15
3. Наголос. основні правила наголошування слів	22
4. Фонетика	26
5. Лексика	31
6. Фразеологія	37
7. Морфемна будова слова та словотвір	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ПРО АВТОРА	51

ВСТУП

Самоосвіта є частиною безперервної освіти й активною пізнавальною діяльністю, що відбувається за особистої ініціативи людини у формі індивідуальної самостійної роботи щодо оволодіння знаннями.

Мета самостійної роботи студентів двоєдина: формування самостійності як риси особистості і засвоєння знань, умінь, навиків. На 1,2 курсах самостійна робота з української мови ставить за мету розширення та закріплення знань і умінь, що здобуваються студентом на традиційних формах занять з метою якісної підготовки до ЗНО.

Методична розробка має на меті допомогти студентові зорієнтуватися в темах і формах самостійної роботи, звернути увагу на ті теми, що потребують більшої уваги з курсу «Українська мова» із урахуванням форм активізації пізнавальної діяльності.

Збірник містить основні поняття з кожної теми, відеоматеріал для повторення матеріалу, вправи і тестові завдання для узагальнення та систематизації матеріалу.

Підготовлено відповідно до чинної програми з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (10-11 класи, рівень стандарту) та програми зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання з української мови та літератури, здобутих на основі повної загальної освіти та затвердженої Міністерством освіти та науки України (наказ № 696 від 26.06.2018р.).

Збірник призначений для самостійної роботи студентів фахової передвищої освіти (на базі базової загальної середньої освіти), учнів старших класів загальноосвітніх шкіл.

1. ПОНЯТТЯ НОРМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ. ТИПИ НОРМ

Основні поняття теми: літературна мова, мовні норми, види мовних норм, лексикографія.

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою відео:

1. Вступ. Літературна норма української мови. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zlzztkVTaSk>

2. Нормативне й ненормативне мовлення. Типи норм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gRytn1AYxx0>

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Вправа 1. Перепишіть речення, знайдіть помилки, укажіть тип порушеної норми літературної мови.

1. В конкурсі приймали участь: учні 10,11 класу загальноосвітніх закладів, студенти 1,2 курсів коледжів та училищ. 2. Новий Стандарт початкової освіти з 2017/2018 навчального року успішно пройшов апробацію у 100 школах і заклав підґрунтя нової української школи. 3. У затишній залі бринчать струти трьох бандур. 4. На фудбольному полі страсті накалялися: уже п'ятий раз досвідчений нападаючий бив м'ячем по воротах. 5. В 2021 році пробне ЗНО здати можна тільки з одного предмета. 6. Усі вищі учбові заклади мають скласти правила вступу згідно рекомендацій Міністерства освіти і науки України у встановлений термін. 7. Зверніть увагу чи достатьо часу ви виділяєте повторенню матеріалу! 8. В народі кажуть: «Вік живи – вік учись». 9. Із шестидесяти семи учасників до наступного етапу допущено тридцять. 10.

Ванцинацію проти Covid-19 розпочали закордоном у грудні місяці 2020р. й в Україні на наступний рік першими мають бути щеплені: медпрацівники, особливо з інфекційних лікарень, працюючі з хворими на цю хворобу, військові на Донбасі та соціальні працівники, поліція та Нацгвардія, мешканці та працівники інтернатів для людей похилого віку, люди від 65 років, які мають супутні захворювання, а також освітяни. 11. Люди сьогодні все більше увагу приділяють на дотримання елементарних норм, а може з кожним роком ситуація буде змінюватися на краще? 12. Хотілося б більше частіше бачити блискітки в очах дітей, спрямовані на дорослих.

Тестові завдання

Варіант 1

1. Виберіть правильний варіант фонетичної норми:

- А) [в'іта'йут'с'а], [л'і'жко], [ми'ле'н'кий]
- Б) [зе'рн'а'тка], [еґза́ме'нац'і'йний], [зв'ідусі'л']
- В) [с'в'ідо'м'іс'т'], [пр'іори'те'тний], [ті'ч:и'єн]
- Г) [борот'ба], [при'єми're'н':а], [розжилас'а]

2. Правильно наголошені всі слова в рядку.

- А) сімдеся́т, літописний, стрімкий.
- Б) позато́рік, кропи́ва, інжане́рія.
- В) до́відник, нафто́провід, кішка.
- Г) це́мент, надлі́шок, ветерина́рія.

3. Слова записано відповідно до орфографічних норм у рядку.

- А) паливо, інтерме́ццо, прив'язати, однотонний.
- Б) відданий, скопати, лікар, престарілий.
- В) макроекономіка, Уманьщина, оригінальний,

форпостний.

Г) якнайшвидше, рік у рік, роз'ятрити, кварцовий.

4. Закони милозвучності української мови дотримано у рядку.

А) Вона прийшла з школи о 16.00.

Б) З прийдешніми святами, дорогі українці!

В) Композитор зіграв понад тридцять класичних творів у переповненому залі.

Г) Вже понад чотири місяці тривають карантинні обмеження.

5. Слововживання є нормативним у рядку:

А) перекладати з німецької, протягом останнього року, посвідчення учасника бойових дій, розподілити по відділам;

Б) переказ коштів, зайняти призове місце, заступник директора з навчально-методичної роботи подарував презент, ;

В) передплатити журнал, вищий навчальний заклад, вимкнути електроприлад, особисті речі;

Г) численні пропозиції, вирішити завдання, прийняти необхідні міри, особова справа.

6. Укажіть рядок із допущеною помилкою.

А) якнайкраще виконання, сильний біль, відмінка, запалюють;

Б) хай пишуть, яскраве попури, легеней, Іване Петровичу;

В) Олега Петчусевича, більш компетентні, їдять, їхнього;

Г) названо іменем, зачерпніть, важкою працею, двос курчат.

7. Стилiстичну помилку допущено у реченні.

А) Після повернення з міста Чіпка подався відразу в шинок, де знайшов згодом трьох товаришів по чарці.

Б) Нарешті ми дочекалися перелітніх птахів — провісників справжньої весни.

В) Присутніх зацікавила ерудиція доповідача, який змістовно відповідав на всі питання після виступу.

Г) З годністю можемо згадати першого космонавта незалежної України Леоніда Каденюка.

8. Укажіть речення, в якому наявне порушення словотворчої норми української мови.

А) Завжди людину вдаль манить невідома висота.

Б) Нас радісно зустрічали юні полтавці та красуні-полтавчанки.

В) Запах пригорілого молока відразу відчули, відчинивши двері.

Г) Коли ми прогулювалися парком, до нас прибіг кістистий собака.

9. Фразеологічної норми дотримано у реченні.

А) Було піднято справу про розкрадання державних коштів у особливо великих розмірах.

Б) Своєю відмовою він ніби ніж у печінку встромив другу.

В) Хлопець знав, що цього разу не отримає відкоша від неї.

Г) Від зорі до місяця він тяжко працював на своєму полі, щоб стати справжнім господарем.

10. Синтаксичну норму порушено в реченні.

А) Учасники заходу своєчасно прибули на реєстрацію, що була розпочата о 9.00.

Б) Більшість старшокласників ще не визначилися із майбутніми спеціальностями.

В) Вивчаючи уподобання сучасної молоді, автор отримав цікаві результати.

Г) Хоча через хворобу він пропустив три тижні заняття, але вдома дистанційно займався і зміг своєчасно здати всі контрольні роботи.

11. Пунктуаційну норму не дотримано в реченні.

А) Упевненості мені додає те, що спілкуючись в Інтернеті з друзями, я зустрічаю там однодумців.

Б) Мета публіцистичного стилю — точно, доступно і образно інформувати читача (слухача) про події та факти, викликати певне ставлення до повідомлення.

В) Таким чином, автор дає зрозуміти читачам, що не потрібно опускати руки й відмовлятися від своєї мети, а треба вперто долати труднощі та рухатися вперед.

Г) Улюблене заняття та робота, читання книг і похід до театру, подорожі та просто відпочинок у колі сім'ї – усе це наповнює наше життя сенсом.

12. Лексикографія — це...

А) розділ мовознавства, що вивчає мовні норми;

Б) літературна мова;

В) розділ мовознавства, пов'язаний із створенням словників;

Г) вивчення лексики (словникового багатства) мови.

Варіант 2

1. Виберіть правильний варіант фонетичної норми:

- А) [йавл'а'йс'а], [ви'шчий], [бе^нз:вучн'іст']
- Б) [с'в'і'йс'к'і], [розди'вл'ац':а], [зве^нрта'йешс'а]
- В) [с'в'ідо'м'іс'т'], [пр'іори'єтетний], [т'і'ч:и'єн]
- Г) [при'єбут:'а], [бе^нрі'ска], [ні'з'ц'і]

2. Правильно наголошені всі слова в рядку.

- А) збірник, данИна, фОльга.
- Б) асиметрІя, отАман, низИна.
- В) рУно, горОшина, безготівкОвий.
- Г) урочИстий, спИна, металургІя.

3. Слова записано відповідно до орфографічних норм у рядку.

- А) розкопавши, торф'яний, Верховна Рада України, страйкком.
- Б) волинський, піддашшя, туристський, празький.
- В) ірраціональний, суспільнокорисний, марево, тонший.
- Г) як-не-як, превелєбний, яблунєвий, овса.

4. Закони милозвучності української мови дотримано у рядку.

- А) Про нові плани і надії на прийдешній рік у переддень свята чули всі з екранів телевізорів і радіостанцій.
- Б) У цей святковий день хочемо побажати усім міцного здоров'я, щастя та натхнення на добрі справи!
- В) Світ уже дано бачить й відчуває на собі всі наслідки бездумних дій людини.
- Г) Що це не просто вигадка – всі переконалися за цей час.

5. Яке слововживання є нормативним?

А) освітня програма, надіслати поштою, вірне розв'язання, роботи з відновлення будівлі, розпод за групами;

Б) спрямувати власну енергію, освічена людина, взяти участь, класичний прийом канону;

В) раритетний антикваріат, День відчинених дверей, розгорніть зошит;

Г) вільна посада заступника, завідуючий відділу, трапляються помилки, дбати про імунітет.

6. Допущено помилку у рядку.

А) сідати в плацкарт, у тисяча дев'ятсот дев'яносто першому році, голова зборів, сильний нежить;

Б) о дванадцятій годині, побудуйте, Якове Дмитровичу, купити перфоратор, більш стресостійкий;

В) багатьох матерів, чотири викладачі, ящик інструменту, якісніший;

Г) улюблене хобі, наповнене тишею, якнайретельніше, слухачі курсів.

7. Стилiстичну помилку допущено у реченні.

А) Треба не зупинятися на досягнутому і розвиватися протягом усього життя, щоб мати авторитет і повагу інших.

Б) Мандруючи Україною, ми відкрили для себе багато чудових і мальовничих місць.

В) Проблеми батьків і дітей, виховання порушені у багатьох творах, зокрема: «Кайдашевій сім'ї» Івана Левицького та «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Рудченка.

Г) Президенту та народним обранцям слід об'єдатися задля збільшення добробуту українського народу.

8. Укажіть речення, в якому наявне порушення словотворчої норми української мови.

А) Яблуко на дереві здалеку було дуже привабливе, але, коли я зірвала його, воно виявилось червивим.

Б) Цього разу перукар запропонувала мені змінити вже традиційний варіант стрижки.

В) Ввечері на морі стало традицією спостерігати за червонявим заходом сонця.

Г) На щастя, на допомогу вчасно підбіг плечистий чоловік.

9. Не порушено фразеологічної мовної норми у реченні.

А) Після невдалого походу досада взяла серце хопця і він вдався до крайнощів.

Б) Виконана пісня брала за серце будь-кого із присутніх, змушувала переживати хвилюючі почуття і смутку, і любові, і віри.

В) Усі знали, що Максим і Явдошка — два черевики пара.

Г) Було так весело ввечері, що присутні під веселий танок швидко правили закаблукками в усі сторони.

10. Синтаксичну норму порушено в реченні.

А) Згадуючи роки навчання, перед нами постають справдні друзі та веселі епізоди.

Б) Результатами олімпіади ними були оголошені через декілька днів.

В) Скориставшись нагодою, іменинник подякував усім присутнім за привітання та отримані позитивні емоції.

Г) ООН прийняв швидке рішення щодо порушеного питання представників 10 держав.

11. Пунктуаційну норму дотримано в реченні.

А) Ми вступаємо в епоху інтенсивного розвитку не лише науки і техніки, а й негативних наслідків науково-технічного прогресу, зокрема, високий рівень шуму та радіації, забруднення повітря і страшні людські хвороби.

Б) На кожному кроці зараз можна почути такий вираз: "Бути порядним сьогодні — не модно".

В) Може, тому, що сьогодні хочеться вірити у майбутнє, у порядних і вихованих людей, які дбатимуть про збереження елементарних норм у нашому суспільстві.

Г) Вірю, що настане час, і виросте нове покоління, для яких моральні цінності стануть не просто абстрактними поняттями, а життєвою потребою.

12. Укажіть правильне твердження.

А) Словники залежно від змісту матеріалу і способу його опрацювання поділяють на енциклопедичні, філологічні, тлумачні та орфографічні.

Б) Енциклопедичні словники за характером матеріалу поділяють на загальні та спеціальні (або галузеві, тематичні), їхнім завданням є дослідження слова.

В) Ономастичні словники реєструють і пояснюють значення слів, однакових за звучанням, але різних за значенням.

Г) Словники є надійним засобом з'ясування значення, походження, правопису та особливостей вживання будь-якого слова, наявного в мові.

Поради:

1. Намагайтеся частіше розмовляйте літературною мовою.
2. Уникайте просторічних слів, слів-паразитів, калькованих слів
3. Слідкуйте за дотриманням норм літературної мови.
4. Зрозумійте, які норми переважають в усному мовленні, а які — у писемному мовленні.
5. Визначте для себе, які норми літературної мови ви найчастіше порушуєте і зверніть на них особливу увагу.
6. Займайтеся самоаналізом власного мовлення.
7. При зміні норми літературної не варто панікувати, а варто звернути увагу й послугоуватися на практиці.
8. Частіше заглядайте у словники! Вони є вашими помічниками у правильному послугоуванні всім багатством мови:

Не бійтесь заглядати у словник:

Це пишний яр, а не сумне провалля;

Збирайте, як розумний садівник,

Достиглий овоч у Грінченка й Даля...

(М. Рильський) [3]

2. ОРФОЕПІЧНА НОРМА. ПОНЯТТЯ МИЛОЗВУЧНОСТІ. ЧЕРГУВАННЯ У//В, І//Й ЯК ЗАСІБ МИЛОЗВУЧНОСТІ

Основні поняття теми: орфоепічна норма, милозвучність, засоби милозвучності української мови, евфонічність

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою відео:

1. Милозвучність української мови – характерна ознака всіх її стилів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=taTMFIZPjI4>

2. Милозвучність української мови. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pLjbgFHXDSc>

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Вправа1. Прочитайте поезію Ліни Костенко «Буває часом сліпну від краси».

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, —
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є — дорога, явори,
усе моє, все зветься — Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори. [б]

Проведіть експеримент: підрахуйте кількість голосних і приголосних звуків, вжитих у вірші та зробіть висновки щодо використання звуків в українській мові.

За рахунок яких засобів поезія звучить легко і досягається явище милозвучності?

Завдання 2. Перепишіть речення, вибираючи з дужок потрібний варіант. Підкресліть вибрані варіанти, що демонструють дотримання законів милозвучності.

1. (І, й) від того, наскільки (в, у) ньому (в, у)се добре, залежить здоров'я (і, й) добробут кожного (з, із) нас.
2. Запаси нафти (і, й) газу, завдяки яким тепло (і, й) світло (у, в) наших оселях, також не безкінечні.
3. Я сподіваю(-сь, -ся), ми (іще, ще) зможемо (у, в)се виправити.
4. Добре, що (у, в) деяких школах дітей навчають розв'язувати конфлікти ненасильницьким способом, а шляхом розмов, бажанням порозуміти(-сь, -ся), одним словом, — шляхом переговорів.
6. На моє глибоке переконання, про вирішення конфліктів треба писати (у, в)сюди: (у, в) Інтернеті, (у, в) молодіжних газетах чи журналах, розвішувати плакати, кидати (у, в) поштові скриньки листівки на зразок реклами.
7. Демокріт сказав: «(У, В)вічливі люди бувають не стільки від природи, скільки від тривалих (у, в)прав». 8. Хтось (із, з) письменників сказав такі слова: «(У, В)сі ми до тих пір люди, поки хочемо стати кращими». 9. (І, Й)ди далі (і, й) знову чини добро», — цим принципом повинен керувати(-сь, -ся) кожен (із, з) нас.
10. Часто ми може(-м, -мо) почути від дорослих, (у, в) телепрограмах, прочитати десь (у, в) книзі чи іншому інформаційному джерелі, що (у, в)сім потрібно творити добро.
11. (У, В) першу чергу добро потрібно робити для себе, для власного задоволення.
12. Порушує тему патріотизму (і, й) засуджує балакунів-

псевдопатріотів В. Самійленко (у, в) поезії «Патріоти». Справжнім патріотом (у, в) цій поезії, на мою думку, є третій юнак, який «...бачив душею (У, В)країну (і, й) (у, в)се, що вона добула». (Матеріал узято з творів інтернет-джерел).

Тестові завдання

1. Чергування у–в без зміни значення слова можливе в усіх словах рядка.

- А) уранці, учитися, уклад
- Б) усе, ураження, углиб
- В) Урал, увічливий, ужити
- Г) укладати, Угорщина, упевненість
- Д) укриється, удень, Україна

2. Правил чергування у–в дотримано в усіх реченнях, ОКРІМ

А) У ХХІ столітті у нас серед молоді багато юних патріотів.

Б) Залізник, Гонта, Кривоніс, Дорошенко, Богдан Хмельницький, Леся Українка, Тарас Шевченко, Михайло Грушевський, Василь Стус, Іван Пулюй, наша сучасниця Ліна Костенко – усі вони є яскравими прикладами самовідданого служіння своєму народу.

В) Маючи матеріальне забезпечення, вони не мають змоги дихати рідним повітрям, бачити, як ростуть їхні діти, вклонитися рідній оселі, захищати свою землю від ворогів.

Г) ГУРТ у рамках Місяця патріотизму звернувся до молоді України та дізнався, що для них особисто є патріотизмом.

3. Правил чергування і–й дотримано в рядку

- А) син і донька, вітри і ожеледь.
- Б) овочі й фрукти, високий і стрімкий.
- В) побачив й написав, коледжі й університети.
- Г) святковий і хвилюючий, глибоко й зворушливо

4. Прийменник у на місці пропуску потрібно вживати в усіх словах рядка

- А) стихає ... темряві, сонце ... zenіті, перебувала ... Італії, вирушив ... дорогоу
- Б) яблуна ... цвіту, прибув ... Київ, віра ... майбутнє, зайшла ... оселю
- В) пішла ... військо, упевненість ... майбутньому, поклав ... рюкзак, жінка ... фартусі
- Г) дивився ... книжку, посадив ... землю, птах ... гнізді, ходімо ... кінотеатр

5. Правил чергування у — в дотримано в рядку

- А) в наш час
- Б) прибути у розпорядження
- В) навчаюся в вищому навчальному закладі
- Г) нині в світовій спільноті

6. Правил чергування у — в дотримано в усіх реченнях, ОКРІМ

- А) Знаєте, мене постійно дивувала ситуація із патріотизмом у моїй країні.
- Б) Тому що вони доводять свою правоту в цьому питанні не словами, а діями.
- В) Я глибоко переконаний, що усі, хто не ризикував своїм життям заради країни, не варті цього звання.
- Г) Багато людей покладали своє життя, щоб ми нині могли жити у вільній країні.

7. Правил чергування і — й дотримано в усіх реченнях, ОКРІМ

А) Екологія, екологічна катастрофа, екологічна тривога – ці слова в наш час хвилюють і насторожують кожного.

Б) Ми знаємо славні імена українських письменників і поетів: Тараса Шевченка й Івана Франка, Максима Рильського і Володимира Сосюри та багатьох інших.

В) Адже в ній все взаємопов'язане і відіграє свою важливу роль.

Г) Й руйнування природи призведе до руйнування їхнього власного життя.

8. Правил чергування і — й дотримано у всіх рядках ОКРІМ

А) сміливий і мужній вчинок

Б) актуальна й емоційна промова

В) Олена й її брати

Г) росте вгору і вшир

9. Правил милозвучності дотримано у рядку.

А) прибути з мною

Б) зо три сотні козаків

В) винайняв зі братом

Г) потяг з Києва

10. Милозвучність української мови порушено у рядку.

А) замовив сік і тістечко, стояв переді мною, пальто з ательє, відібрати з архівних матеріалів

Б) діди й онуки разом, знов чути писклявий голос,

стиснути кулаки зі злості, у передсвятковому настрої

В) приймала б за графіком, сміюся з анекдоту, мить — і настане Новий рік, згадав вправу

Г) дивився у воду, розпочнеться об одинадцятій, майсерно зіграти, скажи ж про це

11. Прочитайте речення.

Забруднення повітряного простору зменшує вміст (1)у ньому кисню, змінює тепловий режим планети. Виділення (2)в навколишнє середовище токсичних відходів виробництва отруює атмосферу, повітря, яким ми дихаємо. А вирубка дерев, безперервне зростання міст, фабрик, заводів на місці лісів (3)і луків скорочує можливості самоочищення біосфери. (4)Все це погано впливає на життя самих людей, на їх фізичне (5)і психічне здоров'я, на їх генофонд. Іншими словами, людство поступово «вимирає».

Засоби милозвучності дотримано на місці всіх цифр, ОКРІМ

А) 1

Б) 2

В) 3

Г) 4

Д) 5

12. Прочитайте речення.

(1) Українська пісня не тільки спроможна лікувати тих, хто опинився у незавидному становищі безбатченка. (2) Вона з давніх-давен здатна єднати людей у любові один до одного, у любові до Батьківщини. Свого часу Міллер писав: «Де співають — там лишайся жити». Лихі люди не співають пісень. Тільки там, де народ співає, співає неабияк, а багатоголосо, там, де голоси творять

диво-плетиво, міг народитися Леонтович – неповторний майстер філігранної обробки пісенних зразків, що довів свою професію до високої досконалості. (3) Вже сам по собі відбір Миколою Дмитровичем першоджерел для мистецької оздоби став процесом вельми важливим, бо добиралися пісні найцінніші з цінних, лише ті, що найбільше хвилювали поетичну душу Майстра. (4) Вони перетворювались у шедеври, влітаючись самоцвітами у вінок усенародної музичної культури.

Правил милозвучності не дотримано у реченні.

- А) 1
- Б) 2
- В) 3
- Г) 4

Поради:

1. Послуговуйтеся засобами милозвучності у власному мовленні.
2. У письмових роботах перевіряйте дотримання цих засобів перед оформленням роботи в чистовому варіанті.

3. НАГОЛОС. ОСНОВНІ ПРАВИЛА НАГОЛОШУВАННЯ СЛІВ

Основні поняття теми: акцентуаційні норми, наголос, рухомий наголос, вільний наголос, форморозрізнявальний наголос, словорозрізнявальний наголос, подвійний (варіативний) наголос, додатковий (побічний) наголос

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою відео:

1. Як запам'ятати правильний наголос у словах.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NxzgIRY18h0>

2. Наголос до ЗНО. Як швидко вивчити проблемні наголошування слів.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NxzgIRY18h0>

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Завдання 1. Укласти словник проблемних для Вашого запам'ятовування наголосів, скориставшись посиланнями: <https://ru.osvita.ua/test/advice/65116/> або <https://navsi200.com/slova-z-naholosamy-2020/>

Завдання 2. Запишіть слова з подвійним наголосом:

алфавІт — алфАвіт, веснянИй — веснЯний, доповідАч — доповІдач, жалО — жалО, завждИ — зАвжди, договОру — договОру, жалібнИй — жалібнИЙ, маБуть — маБУть, м'язовИй — м'язовИЙ, назАвжди — назавждИ, первіснИй — первіснИЙ, перЕстарок — перестАрок, правОписнИй — правопИсний, прОстий — простИЙ, помИлка — помИлка, простИЙ — прОстий, рОзбір — розбІр, слізьми — слізьМИ, тАкож — такОж.

Тестові завдання

1. Наголос падає на перший склад у слові:

- А) близький
- Б) вітчим
- В) граблі
- Г) завжди

2. Наголос падає на другий склад у слові

- А) болотистий
- Б) горошина
- В) заміжня
- Г) дещиця

3. Наголос падає на третій склад у слові

- А) листопад
- Б) гуртожиток
- В) довідник
- Г) застопорити

4. Правильно позначено наголос у слові

- А) асимЕтрія
- Б) данинА
- В) бешкЕт
- Г) визвОльний

5. Неправильно наголошено слово

- А) соломИнка
- Б) бюЛетень
- В) тИгровий
- Г) ярмаркОвий

6. Правильний наголос у слові

- А) прОміжок
- Б) свердЛО
- В) стовідсотКОВий
- Г) фенОмен

7. На перший склад падає наголос у слові

- А) вигода (зручність)
- Б) косий
- В) жалюзі
- Г) роздрібний

8. На другий склад палає наголос у слові

- А) бурштиновий
- Б) вантажівка
- В) бородавка
- Г) відвезти

9. На третій склад падає наголос у слові

- А) благовіст
- Б) посередині
- В) камбала
- Г) щодобовий

10. Четвертий склад наголошений у слові

- А) шляхопрОвід
- Б) агрономія
- В) уподобання
- Г) багаторазовий

11. Правильно наголошено всі слова рядка

- А) вишивАний, поміщИк, гАльма, дИвлячись

- Б) відгомін, одноразовий, магстерський, кулінарія
- В) звисока, перепад, Експрт, нІздря
- Г) безпринципний, люстро, цемент, закладка (у книзі)

12. Правильно наголошено всі слова рядка

- А) мережа, заробіток, середина, чотирнадцять
- Б) перекис, боязнь, котрий, зубожіння
- В) обрання, металургія, витрата, фаховий
- Г) шофер, розпірка, висіти, крицевий

Поради:

1. Періодично перечитуйте вголос слова, правильно наголошуючи.
2. Для полегшення запам'ятовування проблемних слів візуалізуйте їх, наприклад: запишіть і зробіть картки, розмістіть їх на видних місцях тощо.
3. Застосовуйте ці слова у своєму мовленні.
4. Слова з наголосом, що запам'ятали, намагайтеся застосовувати в мовленні якомога частіше, щоб це відклалося у вашій пам'яті (у побуті, на роботі, скласти будь-який текст, де вживаються слова з проблемним наголошуванням).
5. Зверніть увагу на наголоси дієслів!
Віднести, дичавіти, довезти, довести, донести, завезти, завести, заіржавіти, закінчити, залишити, занести, зобразити, кінчити, кроїти, нанести, ненавидіти, нести, перевезти, перевести, перенести, помовчати, привезти, привести, принести, стрибати.

4. ФОНЕТИКА

Основні поняття теми: буква, звук, голосні та приголосні звуки, дзвінки та глухі приголосні, тверді та м'які приголосні, пом'якшені приголосні, уподібнення приголосних (асиміляція).

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою відео:

1. Фонетичний запис слів або фонетична транскрипція. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=riAPwOcrFe0>

2. Українська мова. Фонетика. Голосні та приголосні. URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=hjUNJk3HMcy>

3. Уподібнення (асиміляція). URL:

https://www.youtube.com/watch?v=_NXPIVP--wo

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Вправа 1. Вимовте правильно слова, використовуючи фонетичний запис, перепишіть, запишіть поруч слово.

Зверніть увагу:

- на наголос у кожному слові, на передачу ненагошених голосних, позначення твердих, м'яких і пом'якшених приголосних:

[ши^сроче^н:ий], [ос'в'і^тле^н':а], [зо^узу^ле^н'ка],
[в'і^те^ре^ц'], [ко^ужу^с'і], [ж'і^но^чий], [дже^ре^лце],
[в'іджа^тис'а], [бе^р'і^зка];

- на уподібнення приголосних (два приголосні, що

стоять поруч):

[в'ідкри'т'іс'т'], [шчи'росе'рдн'іс'т'], [с'в'іта'нок],
[ц'в'ашо'к], [дз'в'і'нк'іс'т'], [з'в'ітува'ти];

[роскри'ва'ти], [во'хко], [н'і'хт'і], [молод'ба'],
[е'гзи'тпо'л], [е'гза'ме'н], [айа'гже], [йагби'], [бескра'йе];

[с'в'і'ти'ц':а], [розум'і'йуц':а], [над'і'йе'с':а],
[в'ідве'рне'с':а], [рож:и'ви'єтис'а], [бе'ж:у'рно], [до'с'ц'і],
[до'не'ц':і], [ж:а'ри'єти], [в'іч:и'з'н'а'ний], [дор'і'з'ц'і],
[при'є'ні'ш:и], [бе'жше'ле'сно], [ш:і'вши], [шче'пле'н':а],
[пон'і'з'с'а], [коп'і'є].

Вправа 2. Запишіть слова фонетичною транскрипцією.

Кізка, різкість, уманський, мушці, величність, дзенькати, безжиттєвий, зчищення, борідка, діжці, віддаляєшся, розжеврітисся, ожениється, вітчимів, жжованийий, відкладання, боротьбист, відніши, скіпчик, подружці.

Тестові завдання

1. Укажіть слово, в якому всі приголосні дзвінкі:

- А) зір, разок, баб
- Б) жар, більше, дзін
- В) больовий, дятел, гній
- Г) жаль, різав, воєдино

2. Укажіть слово, в якому всі приголосні глухі:

- А) пасок, кпини, фартух
- Б) хекати, кпитися, шарпетки
- В) тека, іконопис, спакувати
- Г) психіка, щупак, укипіти

3. Укажіть слово, в якому всі приголосні тверді:

- А) жінці, руно, шакап'я
- Б) тонути, пилястий, море
- В) множина, дбати, гниличка
- Г) херувимчик, евристичний, обезкрилити

4. Укажіть слово, в якому всі приголосні м'які:

- А) юність, лідійці, зіроньці
- Б) тім'я, більше, ні
- В) няньці, цюцюня, рідня
- Г) цілісність, одійдіть, ліміт

5. Визначте рядок, у якому літери Я, Ю, Є в усіх словах позначають два звуки.

- А) поєднати, любисток, ярина
- Б) в'ючитися, зорієнтований, ядриця
- В) з'єхидствувати, ямковий, мюзикл
- Г) ємнісний, дюралюміній, серія

6. Визначте рядок, у якому в усіх словах однакова кількість звуків і букв.

- А) вужчий, піджав, видніється, приятелька
- Б) відзначуватися, ключовий, щорання, ясність
- В) притуплятися, жриця, віднієши, синя
- Г) еквілібристика, піддослідний, надзаплавний, щось

7. Підкреслені букви позначають однаковий звук у кожному слові рядка:

- А) дивацтво, дрімати, подякувати
- Б) зустріч, безчинство, завдання

- В) екзогенний, квартаира, скубти
- Г) дочці, міщцю, відкриється

8. Визначте слово, вимову якого передано неправильно:

- А) моделювання [моле^ил'ува^н:а]
- Б) екземпляр [е^игзе^импл'а^р]
- В) джерготіння [дже^иргот'і^н:а]
- Г) ліберальність [л'ібе^ира^л'н'іст']

9. Визначте слово, вимову якого передано неправильно:

- А) водичці [води^ц:і]
- Б) безжальні [бе^изжа^л'н'і]
- В) зчалування [шча^л'уван':а]
- Г) відчувається [в'ідчува^йе^ц:а]

10. Уподібнення відбувається у слові:

- А) перевтілення
- Б) підживити
- В) вірність
- Г) слізки

11. Уподібнення приголосних відбувається у обох словах рядка:

- А) баскетбол, віддячивши
- Б) принісши, американці
- В) братство, сліжка
- Г) праці, стомився

12. Уподібнення приголосних відбувається у обох словах рядка:

- А) кісьба, відданий

- Б) вартість, екзогенний
- В) зжимати, привітання
- Г) багатство, юнацький

Поради:

1. Пам'ятайте про позначення ненаголошених голосних [e^и], [и^е], [o^у] (о перед складом із наголошеним у), [e^і] (після наголошеного а +й), але не в кінці слів.

2. Щ, ї постійно позначають два звуки, а дж, дз у корені слова — один звук.

3. Я, ю, є передають один звук [а, у, е] після приголосного, але два звуки — [йа, йу, йе] на початку слова, або після голосного, або після м'якого знака, апострофа.

4. Найскладніше у фонетиці явище — асиміляція. Потрібно звертати особливу увагу на сполучення приголосних, що стоять поруч і тренуватися їх правильно вимовляти.

5. Уподібнення приголосних за дзінкістю (письба – [пиз'ба], футбол – [фудбо́л]) не слід ототожнювати із уподібненням за глухістю, що відбувається у обмежених словах, типу легко – [лехко], вогко – [вохко], нігті – [н'іхт'і], кігті – [к'іхт'і], дігтяр – [д'іхт'ар], дьогтю – [д'охт'у], бігцем – [б'іхцём].

6. Дзвінкі приголосні в кінці слів та складів не можуть зазнавати асиміляції: [с'н'і'жка], [ка'зка], [зу'бки], [зу'б].

7. Інші види уподібнення (за місцем і способом творення) рекомендую декілька раз подивитися, прописати і записати власні приклади за аналогією.

5. ЛЕКСИКА

Основні поняття теми: лексика, лексичне значення слова, пряме та переносне значення слова, однозначні та багатозначні слова, стилістично нейтральна та стилістично забарвлена лексика, застарілі слова (історизми, архаїзми) і нові слова (неологізми), запозичені і власне українські слова, синоніми, омоніми, антоніми, пароніми, лексична помилка.

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою

відео:

1. Лексика української мови. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=J1F2CbKEdik>

2. Лексичні помилки. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=YDkL2r1aMfQбагаточисельні>

3. Антоніми, синоніми, омоніми, пароніми. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=bBQvYgqCQ7s>

4. Активна та пасивна лексика. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=qN0UqGj178U>

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Вправа 1. Поясніть значення слів українських слів.

Абеткувати, гандж, бовван, заполоч, хтивий, свічадо, байдак, лепський, відпорний, гибіти, джигун, сановитий, натщесерце, жужмом, бязь, картатий, літепло, печеня.

Вправа 2. Дібрати синоніми слів.

Безрух, врозтіч, дармовис, рахманний, знічев'я, присмерк, талан, чоловічок.

Вправа 3. Виправте, лексичні помилки.

1. Лист повернулт назад, оскільки неправильно був зазначений адрес. 2. Мова йдетьс про дуже актуальні питання сьогодення. 3. Потрібно вірити в себе: навіть коли ти потерпиш поразку, вставай і рухайся вперед. 4. На рахунок цієї теми можна висловитися неоднозначно. 5. Як ти відносишся до інших, так будуть і до тебе відноситися. 6. Будь-яка людина, не дивлячись на обставини, має залишатися людиною. 7. Пам'ятаю сурові зими, коли було багато снігу і міцні морози. 8. Це яскраво показано у романі «Тигролови» на прикладі двох потягів: дракона, що віз засуджених на каторгу, та фірменного експресу, у якому їхала тогочасна еліта. 9. Їх творчість знаменує новітній етап у розвитку нашої літератури. 10. Зараз вагоме місце займає самоосвіта: не обов'язково навчатися у вищих учбових закладах. 11. Екологічні проблеми загострилися в останні роки, бо люди наносять усе більше шкоди навколишньому середовищу. 12. Дуже приємно, що є частина підлітків, яких можна часто побачити в книжних магазинах.

Тестові завдання

1. Слова вжито у переносному значенні в рядку.

- А) туркіт голуба, яскраві враження
- Б) море вражень, живемо по правді
- В) тихий вечір, стояти мовчки
- Г) чиста совість, пролетить думка

2. Багатозначне слово вжито у реченні.

А) Жінка, побачивши це, зацікавилася і довго не подавала ознак присутності.

Б) Від безсилля почав ногою вмінати прив'ялу траву.

В) Увесь день так працювали, що й не обідали.

Г) Недобір опадів весною і влітку позначається на врожайності деяких овочів.

3. Лексичну помилку допущено у словосполученні

А) житлова площа

Б) музикальний слух

В) грецькі горіхи

Г) колишні однокласники

4. Доберіть для пропуску правильний варіант з-поміж запропонованих.

Перед стомленими мандрівниками простяглися...халі.

А) могутні

Б) великі

В) непрохідні

Г) непроникні

5. Застаріле слово вжито у реченні.

А) Лис трошка з'їв, а решту сховав під себе. (І.Франко).

Б) Ще трохи ми пробігли, коли це стрельнуло з куців ураз із двох мушкетів... (Б. Грінченко).

В) Скажи ж бог нам правду: оцей молодець мудроокий, задуми великої повен. (Д.Павличко).

Г) Чи то так у жалю, в голосінні проминуть молодії літа? (Леся Українка).

6. Лексично правильне словосполучення утворить прикметник економний (-а) з іменником

- А) криза
- Б) проєкт
- В) витрата
- Г) прогрес

7. Емоційно забарвлене слово містить речення

А) Тільки довго оглядалася — мов би кликала: іди! (П.Тичина).

Б) Чи ми самі прозріли й зрозуміли Солодкий світ? (М.Рильський).

В) Вирішив я: “Треба зайти до Скромності”. (І.Драч).

Г) Ти не дивись, що дівчинка сумна ця. (Ліна Костенко).

8. Укажіть рядок спільнокореневих слів

- А) рік, дванадцятирічний, річниця, років
- Б) трое, потроїти, третій, витри
- В) здорожчати, дороговизна, дороге, подорожчання
- Г) свідок, посвідчення, пересвідчитися, свідомо

9. Можна замінити поданими у дужках усі слова, окрім:

А) Недавно (нешодавно) ми дізналися про зміни, що чекають на абітурієнтів при вступі до ВНЗ.

Б) Жителі Данії запевняють, що в Копенгагені рукописи (манускрипти) зберігаються набагато краще.

В) Від різкого звуку кінь схарапудився (злякався) і різко повернув праворуч із дороги.

Г) З часом гіпотеза (доведення) науковця так і не набула широкого поширення.

10. Доберіть синоніми

Слово	Синонім
1. аскет	А) священнослужитель
2. чужинець	Б) експлуататор
3. жмикрут	В) пустельник
4. мулла	Г) спокусник
	Д) іноземець

11. Доберіть українські відповідники до іншомовних слів

Іншомовне слово	Українське слово
1. легітимний	А) можливий
2. потенційний	Б) одночасний
3. синхронний	В) законний
4. респектабельний	Г) поважний
	Д) рішучий

12. Установіть відповідність між словом і значенням

Слово	Значення
1. світлина	А) скатертина
2. обрус (діал.)	Б) інтернет-шахрайство
3. робітня	В) лавка
4. фішинг	Г) фотографія
	Д) майсерня

Поради:

1. Постійно збагачуйте словниковий запас.
2. Звертайтеся до словників, не забувайте, що зараз широкого поширення набрали онлайн-словники.
3. Маловживані слова (історизми, архаїзми, неологізми, діалектизми) необхідно перечитувати і знати значення слова.
4. Вводьте слова у речення, щоб співставити значення (навіть якщо слово не відоме для вас).

6. ФРАЗЕОЛОГІЯ

Основні поняття теми: фразеологія, фразеологізм, джерела фразеології, види фразеологізмів (фразеологічні зрощення, фразеологічні сполучення, фразеологічні єдності, фразеологічні вирази), синонімія та антонімія фразеологізмів.

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою відео:

1. Основні групи фразеологізмів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TyM9ulIwFI>

2. Що потрібно знати про фразеологізми? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=sUkwWQDInfk&t=62s>

3. Стилїстичне забарвлення та виражальні можливості фразеологізмів. URL: https://www.youtube.com/watch?v=rORnQ_kOf3Q&list=PL3kOLBNL3IQjReQrQvlpZrRQ4-CcZ5xQ&index=20

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Вправа 1. Поясніть джерела походження і значення фразеологізмів.

Авелева жертва, поставити крапки над «і», геростратові лаври, у степу й хрущ — м'ясо, троянський кінь, виростають крила, перекрити кисень, блудний син, твердий на слово, перший агнець, кров із носа, від лукавого, гордіїв вузол, ловити кожну хвилину, кадити фіміам, творча лабораторія, велика цяця, осідлати Пегаса, мати м'яке серце, на два фронти, повна чаша, як по псалтирю читати, заднім числом, баба Палажка, бочка Данаїд, вовча думка, як

шовком шиє, дволикий янус, травити баланду.

Тестові завдання

1. Фразеологізм наявний у реченні.

А) Вони стояли і милувалися горами хвиль і буйним вітром на узбережжі моря.

Б) Так було закладено фундамент для майбутніх відкриттів у галузі біології

В) Цим безглуздим вчинком Мартин Боруля показав як неповагу до предків, так і до своєї родини.

Г) Яскраві спомини про Гуцульщину та її жителів будуть з ним протягом життя.

2. У фразеологізмах «ламати ...», «милити...», «сісти на ...» замість пропусків має бути слово

А) голову

Б) думку

В) боки

Г) шию

3. З-поміж сполучень слів фразеологізмом НЕ є

А) побачив сонне царство

Б) втілити свою мрію

В) змінити шило на швайку

Г) кидатися туди й сюди

4. Нарешті відчуваєш, що певна людина, може, і знаходиться десь там далеко, але в твоїй душі вона тут, із тобою; обертаєшся та шукаєш серед сотень пар очей ті, що кожної хвилини постають у пам'яті. І наче все, як і

завжди, але знайомі й друзі, дивлячись на тебе, в один голос твердять, що ти змінився.

Слово далеко у першому реченні можна замінити фразеологізмом:

- А) з вітром навзводи
- Б) не за горами
- В) неблизький світ
- Г) заганяти в шуршу

5. Позначте рядок, у якому фразеологічний зворот має значення «щось у великій кількості»:

- А) амальтеї ріг
- Б) геркулесова сил
- В) золоте руно
- Г) авгієві стайні

6. Однакове значення мають обидва фразеологізми в рядку:

- А) у підметки не годиться, один одинцем
- Б) щезнути з очей; був та загув
- В) ловити кожне слово, захоплювати дух
- Г) наче жаром всипало, хоч трава не росте

7. Фразеологізм «з азів» означає

- А) робити щось за рахунок іншого
- Б) дбати лише про власні інтереси
- В) від самого початку
- Г) стати новою людиною, першопрохідцем

8. Установіть відповідність між фразеологізмом та його значенням

Фразеологізм	Значення
1. Золота середина	А) головне в чомусь
2. Альфа і омега	Б) перешкоджати.
3. Шкура тріщить	В) позбавити надії на щось
4. Кісткою в горлі стояти	Г) велике напруження у чомусь
	Д) найоптимальніший варіант

9. Замініть фразеологізм одним словом.

Фразеологізм	Значення
1. за тьху	А) опритомніти
2. голки під нігті заганяти	Б) даремно
3. за абищо	В) боляче
4. прийти до тям	Г) допікати
	Д) дешево

10. Побудуйте речення з відповідними фразеологізмами.

Речення	Фразеологізм
1. Як тільки побачиш полум'я, відразу треба...	А) пропустити повз вуха
2. Потрібно відпочивати, а не зранку до вечора ...	Б) носити в серці
3. Часто .... під час роботи не слід.	В) гнути спину
4. Важливо подану інформацію не...	Г) ударити тривогу
	Д) перекидатися словами

11. Доберіть синоніми до поданих фразеологізмів

Фразеологізм

Синонім

1. ні за цапову душу	А) як Сіркові муху з'їсти
2. клацає зубами	Б) обіймає неспокій
3. канути в лету	В) відійти у небуття
4. серце не на місці	Г) ні за понюх тютюну
	Д) кров стигне в жилах

12. Доберіть антоніми до поданих фразеологізмів.

Фразеологізм

Антонім

1. зарубати на носі	А) пасти задніх
2. бути на чолі	Б) голова варить
3. не варить баняк	В) куди вода несе
4. розправити крила	Г) викинути з голови
	Д) скласти зброю

Поради:

1. Використовуйте фразеологізми в усному мовленні — воно буде колоритним та експресивним, увиразнюватиме Вашу думку!

2. Не забувайте про використання фразеологічних одиниць у офіційно-діловому стилі: порушувати питання, надавати відпустку, зараховувати на посаду, брати зобов'язання (відповідальність), зберігати чинність, укладати угоду, досягати згоди, пред'являти вимогу (документ, посвідчення), доводити до відома, брати до уваги, держати (тримати) в полі зору. Деякі з них уживаються канцеляризмами: у відповідь на... надсилаємо; на додаток до листа; звертаємо вашу увагу; у зв'язку з розпорядженням (вказівкою, вимогою); у порядку надання фінансової (технологічної, виробничої, матеріальної)

допомоги; у зв'язку з важким станом, що склався; відповідно до досягнутої домовленості (угоди).

3. Обережно використовуйте фразеологізми при написанні творчої роботи, щоб не було стилістичних помилок!

7. МОРФЕМНА БУДОВА СЛОВА ТА СЛОВТВІР

Основні поняття теми: морфеміка, морфема, основа слова, похідна та непохідна основи, перервана чи суцільна основа, закінчення, корінь, префікс, суфікс, інтерфікс, постфікс; словотвір, морфологічні та неморфологічні способи словотворення.

Пригадайте основні поняття з теми за допомогою відео:

1. Будова слова. Словотвір. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=CVYm-0Tjg-Y>

2. Спільнокореневі слова. URL:
<https://navsi200.com/videos/spilnokorenevi/>

Вправи та завдання для перевірки засвоєного матеріалу

Вправа 1. До поданих слів доберіть по дві форми того самого слова та по три спільнокореневих.

Рука — руки, руці (форми слова); рученька, ручний, приручити (спільнокореневі).

Тиша, вечір, один, сім, радісний, довгий, писати, вірити, тримати.

Вправа 2. Зазначте спосіб творення слів.

Вітерець, нечитабельний, вись, твердо, подорожник, свободолюбний, військовий (ім.), найкраще, приморозок, життєвий, промовила, узаконити, край (прийменник), свист,

ВНЗ, підсадити, Прикарпаття, безвідповідальний, рацс, військкомат, МВС.

Тестові завдання

1. Усі слова мають похідну основу в рядку:

- А) провесна, рідко, привілля, ставочок
- Б) тримаю, зимувати, вікно, яскравість
- В) мітка, сонячний, міста, утрое
- Г) чалапав, сходити, чесний, столу

2. Не відмінюються всі слова в рядку:

- А) вчасно, шостого
- Б) щирість, вужче
- В) меню, виробивши
- Г) подорож, вгору

3. Позначте рядок, у якому всі слова мають таку будову: корінь, один суфікс, закінчення:

- А) черкаський, восени, чистенька, безмежність
- Б) міські, береговий, сестричка, низько
- В) радісне, зрозуміла, навчання, веселка
- Г) рідкість, вольовий, гіркота, гарбузиння

4. Позначте рядок, у якому всі слова мають таку будову: префікс, корінь, один суфікс, закінчення:

- А) зібрав, пригірклий, придобрила, сходинка
- Б) запрошення, пригірок, вширину, надприбутковий
- В) безмежність, прилеглий, преспокійно, навичка
- Г) розмовна, усталений, посмішка, преспокійне

5. Суфікс -ик- має однакове значення в усіх словах, ОКРІМ:

- А) гнотик
- Б) гірник
- В) пальчик
- Г) горбик

6. Укажіть рядок із спільнокореневими словами:

- А) свідчити — свідок, радіти — рядок
- Б) весело — повеселилися, мозок — замозолити
- В) відчай — почаювати, прибічник — бічний
- Г) потроїти — третій, текучий — потік

7. Суфікс -ев- мають прикметники, утворені від слів:

- А) обруч, воля
- Б) мигдаль, груша
- В) марш, борщ
- Г) травень, лице

8. Неправильно утворено слово:

- А) тямущий
- Б) видючий
- В) лежачий
- Г) пануючий

9. Від обох іменників можна утворити прикметини із закінченням -ій:

- А) брат, велич
- Б) хата, низ
- В) субота, книга
- Г) природа, отрута

10. Префіксальним способом утворено обидва слова у рядку:

- А) перерва, побудувати
- Б) невисоко, зірвали
- В) перехрестя, розповідь
- Г) безхмарний, приєднання

11. Установіть відповідність між словами та способами словотворення.

<i>Слова</i>	<i>Способи словотворення</i>
1. неактивний, преглибоко	А) префіксальний
2. чорнозем, водогін	Б) суфіксальний
3. перелаз, віддаль	В) префіксально-суфіксальний
4. безвольний, співрозмовник	Г) перехід з однієї частини мови в іншу
	Д) основоскладання

12. Установіть відповідність між словами та способами словотворення.

<i>Слова</i>	<i>Способи словотворення</i>
1. віддаль, прихід	А) префіксальний
2. прияток, безмежний	Б) суфіксальний
3. помалював, прообраз	В) префіксально-суфіксальний
4. мовознавство, віковичний	Г) перехід з однієї частини мови в іншу
	Д) основоскладання

Поради:

1. Відрізняйте форми того самого слова та спільнокореневі слова:

чистий (прикметник, початкова форма чоловічого роду, однина, називний відмінок) — форми цього слова чисті (можина, називний відмінок або знахідний), чистим (орудний рідмінок, чоловічий рід, однина), чисте (називний відмінок або знахідний, середній рід, називний відмінок або знахідний);

чистий — спільнокореневі слова: чистота (іменник, додали суфікс –от-), вичистити (дієслово, додали префікс і суфікси), чисто (прислівник, утворений суфіксом –о);

2. Похідна основа містить, крім кореня, інші афікси (префікс, суфікс тощо).

3. Не змішуйте морфемний аналіз (розбір слова за будовою) та словотворчий (потрібно підібрати слово, від якого утворилося це слово і визначити спосіб творення).

4. Тільки у префіксально-суфіксальному способі одночасно додається префікс і суфікс (без'ядерний – ядро).

Список використаних джерел

1. Вступ. Літературна норма української мови. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zlzztkVTaSk>
2. Нормативне й ненормативне мовлення. Типи норм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gRytn1AYxx0>
3. Рильський Максим. Вьдна мова. URL: <https://probapera.org/publication/13/51485/ridna-mova.html>
4. Милозвучність української мови – характерна ознака всіх її стилів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=taTMFIZPjI4>
5. Милозвучність української мови. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pLjbgFHxDSc>
6. Костенко Ліна. Буває, часом спігну від краси. URL: <http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=804275>
7. Як запам'ятати правильний наголос у словах. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NxzglRY18h0>
8. Наголос до ЗНО. Як швидко вивчити проблемні наголошування слів. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NxzglRY18h0>
9. Перелік слів з правильним наголосом до ЗНО-2021. URL: <https://ru.osvita.ua/test/advice/65116/>
10. Усі слова з наголосами, які треба вивчити для ЗНО: повний список + документ з вправами. URL: <https://navsi200.com/slova-z-naholosamy-2020/>
11. Фонетичний запис слів або фонетична транскрипція. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=riAPwOcrFe0>
12. Українська мова. Фонетика. Голосні та приголосні. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hjUNJk3HMCY>
13. Уподібнення (асиміляція). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NXPiVP--wo>

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ БІЗНЕС-КОЛЕДЖ

УКРАЇНСЬКА МОВА. Збірник завдань для самостійної роботи.

Частина I

14. Лексика української мови. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=J1F2CbKEdik>

15. Лексичні помилки. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=YDkL2r1aMfQ>багаточисл
ьні

16. Антоніми, синоніми, омоніми, пароніми. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=bBQvYgqCQ7s>

17. Активна та пасивна лексика. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=qN0UqGj178U>

18. Основні групи фразеологізмів. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=ТуМ9uI1wFI>

19. Що потрібно знати про фразеологізми? URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=sUkwWQDInfk&t=62s>

20. Стилiстичне забарвлення та виражальні можливості
фразеологізмів. URL:
https://www.youtube.com/watch?v=rORnQ_kOf3Q&list=PL3kOLBNL3lQjReQrQvlpZrRQ4-CcZ5xQ&index=20

21. Будова слова. Словотвір. URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=CVYm-0Tjg-Y>

22. Спільнокореневі слова. URL:
<https://navsi200.com/videos/spilnokorenevi/>

Список рекомендованих джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Словники України online. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
3. Список словників української мови / Частина I. URL: <https://litcentr.in.ua/index/0-55>
4. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/>

ПРО АВТОРА

Кабанюк Світлана Степанівна – викладач вищої категорії (2015) Черкаського державного бізнес-коледжу. Закінчила Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького (магістр філології, 2002) та Черкаський інститут банківської справи зі спеціальності „Банківська справа” (2008). Автор методичних рекомендацій „Контрольні та самостійні роботи з української мови” (2006), poradnika для студентів „Українська мова (за професійним спрямуванням)” (2010), „Українська мова. Тестові завдання” (2019). Нагороджена Почесними грамотами головного управління освіти Черкаської облдержадміністрації (2004, 2009) та Подякою Міністерства освіти і науки України (2018).

Навчальне видання

Кабанюк Світлана Степанівна

**УКРАЇНСЬКА МОВА.
ЗБІРНИК ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.
ЧАСТИНА I**

Комп'ютерний набір Кабанюк С.С.
Коректор Кабанюк С.С.

Підписано до друку__ __.2022 р. Формат 60x84¹/₁₆
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний
Умов. друк. арк. 1,0. Тираж 30 прим. Зам. № 323

За довідками з питань реалізації
звертатися за тел. (0472) 64-05-15